

Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, м. Луцьк, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» на підставі прилюдного захисту дисертації «Український національно-визвольний рух на Волині у 1941 р. – середині 1950-х рр. (на матеріалах Камінь-Каширського району)» за спеціальністю 032 «Історія та археологія» 12 червня 2023 року.

Пінчук Людмила Вікторівна (дівоче прізвище Балецька), 1994 року народження, громадянка України, освіта вища, заміжня. У 2018 р. закінчила Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки за спеціальністю «Середня освіта» та здобула кваліфікацію «Магістр історії, викладач історії, правознавства і суспільствознавства».

З грудня 2017 р. по березень 2020 р. працювала старшим науковим редактором у редакційно-видавничій групі «Науковий центр історичних студій Волині». З жовтня 2020 р. по теперішній час – викладач історії Луцького кооперативного фахового коледжу Львівського торговельно-економічного університету. Упродовж жовтня 2018 р. – вересня 2022 р. очно навчалась в аспірантурі Волинського національного університету імені Лесі Українки за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Дисертацію виконано у Волинському національному університеті імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, м. Луцьк.

Науковий керівник – Кучерепа Микола Михайлович, кандидат історичних наук, професор, професор кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Результати дослідження відображено в 13 статтях, п'ять із яких опубліковано в наукових фахових виданнях, що входять до переліку МОН України, п'ять – у наукових працях та матеріалах міжнародних і всеукраїнських

конференцій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації, три – наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації, у тому числі:

1. Балецька Л. В. Боротьба УПА та підпілля ОУН проти мобілізаційних заходів радянської влади (на прикладі Камінь-Каширського району Волинської області). *Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск*. 2019. С. 304–312.

2. Пінчук Л. В. Протистояння ОУН та УПА з радянською адміністрацією на Волині в 1944–1945 рр. (на матеріалах Камінь-Каширського району). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. Вип. 34. С. 37–44.

3. Пінчук Л. В. Протистояння українського націоналістичного підпілля радянським виборчим кампаніям 1946–1947 рр. (на матеріалах Камінь-Каширського району Волинської області). *Літопис Волині / Волинський національний університет імені Лесі Українки*. Луцьк: Вид. дім «Гельветика», 2021. Чис. 24. С. 21–27.

4. Пінчук Л. В. Агентурна мережа як складник протистояння між національно-визвольним рухом і радянськими каральними органами на території Камінь-Каширського району. *Літопис Волині / Волинський національний університет імені Лесі Українки*. Луцьк: Вид. дім «Гельветика», 2021. Чис. 25. С. 24–28.

5. Пінчук Л. В. Депортаційні акції радянської системи щодо мешканців Камінь-Каширщини в 1945–1950-х рр. *Літопис Волині / Волинський національний університет імені Лесі Українки*. Луцьк: Вид. дім «Гельветика», 2022. Чис. 26. С. 27–31.

У дискусії взяли участь члени разової спеціалізованої вченої ради:

Каліщук О. М., доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки, зауваження:

1. Серед обов'язкових елементів роботи є вступ, який має містити цілу низку визначених елементів. Окреслення деяких з них видається

неоднозначним. Дослідження Людмили Пінчук хронологічно визначено початком радянсько-німецької війни 22 червня 1941 р. Очевидно, це має свою логіку. Однак не менш обґрунтованим є дослідження національно-визвольного руху на Камінь-Каширщині або від його зародження в міжвоєнний період, або, щонайменше, від початку Другої світової війни. Якщо ми вживаємо термін «український націоналізм», він відсилає нас до ідеології українського націоналізму, а не діяльності ОУН і УПА. Тому, на нашу думку, більш виправдано було б окреслити об'єктом дослідження український національно-визвольний рух 1941 – середини 1950-х рр., а предметом – відображення всіх проявів цього руху на Камінь-Каширщині (згідно з наявними документами) та особливості сприйняття жителями району образу підпільників.

2. Вкажемо, що в дослідженні не використано роботи Д. Хитрика (Д. В. Хитрик. Порівняльно-статистичний аналіз жертв повоєнних років, які інкримінують ОУН-УПА серед населення Камінь-Каширського району Волинської області. *Актуальні питання сучасної науки: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 3–4 червня 2016 р.): у 2-х ч. Херсон, 2015. Ч. 2. С. 12–15), Акаша Крішана (Акаш Крішан. Бойовий шлях сотні (бригади) УПА «Кубіка». Волинь і волиняни у Другій світовій війні: зб. наук. праць за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої подіям Другої світової війни на території Волинської області; упорядник М. М. Кучерепа. Луцьк, 2012. С. 340–346), які безпосередньо стосуються теми роботи. Недостатньо, на нашу думку, використано доробок польських авторів. Чимало інформації про події в регіоні вміщено в збірнику «Волинь і Східна Галичина під німецькою окупацією 1943–1944» за ред. Л. Адамського та Г. Грицюка (Łukasz Adamski, Grzegorz Hryciuk (pod red.). Wołyń i Galicja Wschodnia pod okupacją niemiecką 1943–1944. Warszawa, 2019. S. 41, 69, 89, 209, 215, 232, 236, 242, 251). Можна також згадати студії Міхала Фіялки (Michał Fijałka. W obronie Wołynia. Zwierzyniec; Rzeszów, 2004. S. 73). У зв'язку із активними згадками про діяльність на території району Юзефа Собесьяка, у роботі не використані його численні спогади. Дисертантка зібрала великий фактичний матеріал, який*

дозволив їй реконструювати український національно-визвольний рух на Камінь-Каширщині, однак частина фактів опинилася поза її увагою. Так, у літературі детально описано бій 6 вересня 1944 р. загону ім. Богуна Олекси Громадюка «Острізького», який напав на 6-ту роту 2-го батальйону 169 стрілецького полку 9-ї дивізії, яка стояла гарнізоном у с. Грива (<https://cdvr.org.ua/29180/2021/10/14>). Рівно ж є інформація про рейд 1950 р. дванадцяти підпільників на чолі з провідником Камінь-Каширського району «Рибаком» за інформаційними матеріалами до Литви (https://bastion.tv/zlitvoyu-proti-moskvi_n48519). Так само знаємо, що червоні партизани спалили с. Фаренки Камінь-Каширського району і це налаштовувало місцеве населення проти (Андрій Сухих. Протистояння між радянськими партизанами й українським повстансько-підпільним рухом: дисертація). У згаданій праці Акаша Крішана вказано не згаданий у дисертації факт про агітацію в загоні Червоної армії з 16 солдатів у с. Яйно Камінь-Каширського району. Доповнити фактаж можуть також невикористані роботи Г. Папакіна (Г. Папакін. Українські визвольні змагання 1939–1956: джерельний контент. *Проблеми класифікації й змісту джерел повстанського та радянського походження*. Вип. 1. Київ, 2012. С. 218, 238, 255), Миколи Кугутяка (М. Кугутяк (відп. ред.). Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали. Т. 2, кн. 1. Івано-Франківськ, 2009. С. 450, 495).

3. Ще одне міркування стосується розширення бази для висновків. Нині маємо цілу низку досліджень регіональних аспектів діяльності ОУН і УПА – на Львівщині (Олексій Данилишин. Повстанськими стежками Жидачівського краю. Підрозділи, бункери, криївки, бої... Львів, 2020), Буковині (Микола Джуряк. ОУН і УПА на Буковині. Спогади, свідчення і матеріали про визвольну боротьбу. Кн. 4: Сторожинецький район. Чернівці, 2018), волинської Горохівщини (Андрій Криштальський. Національно-визвольний рух опору на Горохівщині. Вид. 2-е випр. і доповн. Луцьк, 1994; Андрій Криштальський. ОУН і УПА на Горохівщині: історико-краєзнавчі дослідження. Луцьк, 2014) та Ківерцівщини (Григорій Павленко. ОУН і УПА на Ківерцівщині. Борцям за

волю України. Луцьк, 2022). Тож елементи компаративного аналізу, спроба виявити спільне та відмінне в діяльності ОУН і УПА на Камінь-Каширщині та інших територіальних підрозділів лише б додали ваги дослідженню.

4. Наступне застереження – щодо некоректних, на нашу думку, формулювань чи перекладів. Так, у роботі більш доцільно використовувати терміни «гітлерівці», «нацисти», «гітлерівські», «нацистські», а не «німці», «німецький». Навряд чи коректним є використане в роботі поняття «українсько-німецьке протистояння». До цього ж типу можна зарахувати зауваження щодо коректності посилань. Так, твердження щодо ставлення волинських поляків до червоних партизанів навіщось підтверджене роботою російського дослідника О. Петрушевича, якщо в розпорядженні сучасних вчених є чималий масив матеріалів польської конспіративної преси (Оксана Каліщук. Українсько-польські взаємини у роки Другої світової війни в світлі конспіративної преси національних підпіль. *«Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість»*. 2022. Ч. 15. С. 150–160). Рівно ж не виправданим виглядає при цитуванні званої фрази Еріха Коха посилання на публікацію в газеті, коли вона широко представлена в численних роботах істориків (див. дет.: Оксана Каліщук. Українсько-польське протистояння на Волині та в Галичині у роки Другої світової війни: науковий і суспільний дискурси. Львів, 2003. С. 126–127).

Ленартович О. Ю., доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки, зауваження:

1. На наш погляд, у Розділі 1, аналізуючи стан вивчення наукової проблеми, автор залучає обмежену кількість радянських та польських джерел, використання котрих могло б глибше розкрити наукову проблему.

2. Певні аспекти Розділу 3, зокрема, питання мобілізації до лав Української повстанської армії, потребують більш широкого змістового наповнення. Варто звернути увагу на особливості такої мобілізації в інших регіонах та дослідити кадровий склад (соціальне походження, вік, освіта тощо).

Литвин М. Р., доктор історичних наук, професор, завідувач відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин» Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, зауваження:

1. Термін український «національно-визвольний рух», зрозуміло, є можливим, хоча більшість науковців в останні роки схиляються до його нового трактування: «український визвольний рух», який стає домінуючим у документах Українського інституту національної пам'яті, ухвалах Верховної Ради України, отже, має не лише наукове, але й юридичне усталення.

2. В історіографічному блоці виділено вітчизняну історіографічну групу, яку краще було б означити українською. Термін «вітчизняна» інколи вживають для маркування наукових праць радянської доби, особливо, коли це стосується великого доробку незаангажованого вченого, який працював у попередню добу й нині продукує наукові праці.

3. Можливим, але не бажаним, є вживання етнічних маркерів – «німецький режим», «німецька окупація».

4. Невиправданим є вживання збірних образів (ворога) – поляки, українці, німці; доцільніше конкретизувати об'єкт розгляду (супротивника) – польські вояки АК, польські політики, вояки УПА, члени ОУН, представники поліції.

5. Бажано писати не про створення (с. 4), а про відновлення Української держави.

6. Дискусійним є термін «українсько-польський конфлікт на Волині». Більш прийнятним з точки зору політології і політичної історії є означення «українсько-польське військово-політичне протистояння».

7. Дещо конспективно, на нашу думку, проаналізовано польськомовну історіографію проблеми.

8. У списку використаних джерел варто окремо подати історіографічні та археографічні публікації.

9. У роботі наявні стилістичні та граматичні огріхи.

Старжець В. І., кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії факультету географії, історії та туризму ПВНЗ «Міжнародний

економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, зауваження:

1. Робота виконана на широкій джерельній базі, з використанням значної кількості архівних документів і матеріалів. Однак, на нашу думку, Людмилі Вікторівні доцільно було б до вже опрацьованих архівних документів Державного архіву Волинської області залучити матеріали з фонду Волинського обласного комітету КП(б)У (Ф. П-1). Цей масив документів партійних органів влади висвітлює особливості становлення радянської тоталітарної системи в регіоні. Дозволяє на конкретних прикладах продемонструвати партійну опіку та контроль обласного керівництва за діяльністю райкомів та міськкомів.

2. У тексті роботи автор детально описує завдання, методи та результати протистояння між українським націоналістичним підпіллям та органами радянської влади. При аналізі цих процесів варто було б детальніше охарактеризувати діяльність місцевої владної вертикалі, зокрема безпосередніх виконавців наказів республіканських та загальносоюзних органів влади. Вважаємо, що від діяльності місцевого керівництва, партійних кадрів, очільників і працівників силових структур, суддівської системи значною мірою залежали масштаби і результати боротьби з націоналістичним підпіллям.

3. У підрозділі 3.2. на основі різноманітних джерел автору вдалося ґрунтовно розкрити особливості боротьби ОУН і УПА з комуністичним режимом. Проте недостатньо описаний ідеологічний та пропагандистський аспект цього протистояння на території Камінь-Каширського району в післявоєнний період. Після завершення Другої світової війни Провід ОУН змінює тактику боротьби, акцентуючи на важливості збереження кадрів, організації глибокого підпілля та проведенні широкої агітації. Одним із важливих завдань українського визвольного руху в цей час стало поширення ідеологічного контролю за молодіжним середовищем та виховання майбутніх кадрів. У Волинській області та безпосередньо в Камінь-Каширському районі виникала ціла низка таємних націоналістичних молодіжних організацій, що

стало вагомим чинником спротиву радянзації. Такого роду наратив дозволив би доповнити офіційну статистику емоційно-чуттєвим тлом.

4. Незважаючи на високий науковий рівень дисертації, робота все ж не позбавлена стилістичних та смислових недоліків. Серед них зазначимо стилістичні помилки: «Свою антифашистську групу створив і голова Карасинської сільради...», «активізував свою роботу зі створення партизанського загону й підпільних антифашистських груп...» (с. 72) – кліше «фашистські загарбники» і «антифашистська боротьба», нав'язані радянською пропагандою, доцільно вживати терміни «нацисти», «нацистська»; «Зауважу, що найбільшого програшу в цьому протистоянні зазнало цивільне населення» (с. 104) – на нашу думку, вживання слова «програшу» в цьому контексті є некоректним, насамперед по відношенню до жертв Волинської трагедії 1943–1944 рр. Трапляються повтори та погрішності технічного характеру.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, м. Луцьк, присуджує Пінчук Людмилі Вікторівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Голова

разової спеціалізованої вченої ради

проф. Володимир БАРАН